

1 juni 2025

Onderwerp: Advies KNNV Natuurlijk Rotterdam opdracht Toegangspoort NPHD & haalbaarheidsonderzoek entreepoort NPHD 2023 Bureau Buiten

Aanleiding

De vraag van Irma Lauwers, project- & procesmanager, gemeente Rotterdam, Stadsontwikkeling, Projectmanagementbureau toegelicht op een bijeenkomst met Sharida Bhageloe en Huub van 't Hart van KNNV Natuurlijk Rotterdam e.o. is of we als betrokken natuurorganisatie met lokale kennis willen checken of we vanuit de juiste uitgangspunten de goede dingen doen: wordt de uitkomst – voorkeurslocatie is het Voorduin – van het haalbaarheidsonderzoek entreepoort NPHD gedeeld? In de vraag zijn door Irma Lauwers twee documenten en een website betrokken:

- Gemeente Rotterdam, Visiedocument “Kansen voor Hoek van Holland – een toeristisch recreatief ontwikkelperspectief” (TROP), 24 januari 2022;
- Bureau Buiten, Haalbaarheidsonderzoek poort NPHD Hoek van Holland, 20 maart 2023;
- Tirpitz Museum, Blåvand, Denemarken, <https://tirpitz.dk/>, 25 mei 2025. Museum ontworpen door Bjarke Ingels, in een verbouwde bunker uit WOII met exposities over de lokale historie.

De doelstellingen – op hoofdlijnen – voor deze toegangspoort zijn o.a. in het TROP en de uitvoeringsagenda van het TROP te lezen:

- Ontwikkelen van Hoek van Holland tot een vierseizoenenbadplaats met een sterke lokale economie en een toekomstbestendig voorzieningenniveau
- Versterken van natuur en de onderscheidende gebiedsidentiteit
- Ontwikkelen van een rijk, veerkrachtig en compleet landschaps-ecologisch systeem
- Zichtbaar & beleefbaar maken natuur en militair erfgoed
- Beschermen van natuur en militair erfgoed: op veel plekken groeit waardevolle natuur letterlijk op en in het erfgoed, tegelijk helpt de natuur met het beschermen van dat erfgoed;
- Strategisch verbeteren padennetwerk, zonering/verspreiding van recreatie voor balans recreatie-natuur
- Verbeteren natuur- en milieueducatie over natuurwaarden en gebruik van de gebieden.

Deze doelstellingen worden goed samengevat op p. 30 van TROP waar staat onder 4.2.3 Klankbordgroep – samenwerking en ruggespraak: “In de toeristisch recreatieve ontwikkeling van Hoek van Holland is de balans tussen natuur, recreatie en een leefbare en levensloopbestendige dorpskern cruciaal.”

Als KNNV Natuurlijk Rotterdam is natuur ons uitgangspunt. Natuur kan overigens heel goed worden ‘ingezet’ voor recreatie en economie. Het zal geen verbazing wekken als dat de bril is waardoor we naar het project kijken,.

Opmerkingen

Doelstellingen prima

en allereerste opmerking is dat de doelstelling van TROP uit ons hart gegrepen is. Wij springen als KNNV Natuurlijk Rotterdam een gat in de lucht als deze hierboven verwoordde doelstelling zou gaan gelden voor alle stadsdelen. In al onze activiteiten in Rotterdam en

omstreken staat de ontwikkeling van de stadsnatuur voorop. Dat deze doelstelling, waarin de natuur op de eerste plaats staat, gekozen is voor de economische ontwikkeling van Hoek van Holland vinden wij volstrekt logisch. Alleen op die manier kan er een goede balans gevonden worden tussen meer recreatieve economie en meer natuur waarin die recreatie moet plaatsvinden. De natuur in Hoek van Holland is in wezen de kurk waarop de recreatieve economie drijft. Het gaat om de natuur- en cultuurhistorische aantrekkelijkheid van de stranden, de (rivier)duinen, de Nieuwe Waterweg en de Noordzee. Daar ligt de opgave voor het uitwerken van die doelstelling in de praktijk.

Balans cruciaal

De balans tussen de recreatie en de natuur in Hoek van Holland kan al te snel door recreatie verstoord raken. Daarvan zijn vele voorbeelden te geven. Op Walcheren dreigt die balans door te slaan naar het massatoerisme door het steeds meer ontwikkelen van nieuwe vakantieparken. Dan komt het moment dat het verblijven in aantrekkelijke stadjes als Domburg en Veere niet leuk meer is door de enorme drukte en het volbouwen. Dan komt het moment dat de natuur in De Manteling in de verdrukking raakt door de grote hoeveelheid mensen die allemaal de groep reeën in het duinbos willen zien, terwijl dat duinbos steeds kleiner wordt door de nieuwe vakantieparken. Een ontwikkeling die bekend staat als de Roompot-aanpak. Als dan eenmaal een bepaald punt overschreden wordt, is die ontwikkeling nauwelijks meer terug te draaien. Die kant moeten we niet op en wil de gemeente gelukkig ook niet op.

Betekent dit dan dat intensivering van de recreatie in de natuur in Hoek van Hofland niet kan? Dat kan wel en dat zal ook wel moeten, omdat nu eenmaal het aantal mensen dat zowel drukte als rust in de natuur van Hoek van Holland zoekt zal toenemen. Tegelijkertijd blijkt uit de meest recente onderzoeken dat de staat van instandhouding van alleen al de Natura2000-gebieden er niet goed voor staat. Uit het Nationaal Dashboard Biodiversiteit blijkt dat de staat van instandhouding van 52 habitattypen, waaronder de belangrijkste habitattypen in de Natura2000-gebieden in Hoek van Holland tussen de perioden 2007 – 2012 en 2013 -2018 is verslechterd. Zoogdieren, broedvogels, reptielen en vlinders van open natuurgebieden (heide, hoogveen, duin en extensief grasland) zijn sinds 1990 met 55% achteruitgegaan. In de laatste twaalf jaar is de trend nog steeds dalend.¹ Goed. Dat is duidelijk. We kunnen aan de slag.

Voorduin voorkeurslocatie NPHD Poort Hoek van Holland

Het rapport Haalbaarheidsonderzoek entreepoort NPHD van Bureau Buiten trekt een duidelijke conclusie. Van de drie onderzochte locaties Haven, Station en Voorduin kiest het bureau voor Voorduin.

NNN-locatie

In de provinciale Omgevingsverordening en in het Bestemmingsplan Voorduin Hoek van Holland 2022 is het Voorduin aangewezen als onderdeel van “NatuurNetwerkNederland”. Het gebied heeft de bestemming “Groen” met aanduiding “Natuur” gekregen. Behoud, herstel of de ontwikkeling van de op deze locatie voorkomende natuurwetenschappelijke waarden moet beschermd worden. Glad biggenkruid, rugstreepad, zandhagedis en nauwe korfslak komen voor. Tevens is er potentie voor andere beschermde soorten in bestaande bebouwing, zoals vleermuizen, huismus en gierzwaluw.

Het plangebied maakt in het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro) onderdeel uit van het kustfundament. Het kustfundament omvat het gehele zandgebied. Een duurzaam kustfundament met voldoende ruimte voor de versterking van de zeewering met behoud van de natuurlijke waarden is het kerndoel. Om dit te bewerkstelligen is nieuwe bebouwing op

¹ <https://dashboardbiodiversiteit.nl/biodiversiteit-helpen/doel-2-ecosysteemherstel>

gronden buiten het stedelijk gebied conform het Barro niet toegestaan. Het Bestemmingsplan kiest voor het vormgeven van het NNN-gebied als 'Verdedigingspark'.

In het gebied liggen het Jagershuis, iCOON, Atlantikwall-museum en Snackbar De Pier. Verdere bebouwing is in principe niet toegestaan (zie hierboven). Bureau Buiten zoekt een oplossing in sloop en nieuw/verbouw van het Arentshuis, dan wel als het programma een grotere huisvesting noodzakelijk maakt toch voor bouwen buiten de bestaande bebouwingsgrenzen inclusief (natuur)compensatie daarvoor aan de grens van het Voorduin.

De keuze voor een centrale poort ligt voor de hand en lijkt tegelijkertijd tegenstrijdig aan het doel van spreiding van bezoekersstromen. Opgepast moet worden voor een te theoretische benadering dat kiezen voor een centrale poort per definitie zal werken. Uit de praktijk blijkt dit niet zo te werken. Zo is bij de Poorten voor Midden-Delfland een te theoretische benadering gesneuveld. De Crystal Gate op de grens van Westland en Midden-Delfland is er niet gekomen. De poort van de Buitenplaats langs de Gaag in Schipluiden is er wel gekomen, maar door gebrek aan belangstelling inmiddels weer gesloten ten koste van veel geld en inspanning. Ondanks dat Landgoed Op Hodenpijl aan de overkant een drukbezet cultureel en restauratief programma biedt. Zonde. Deze ervaring leert dat het 'droppen' van een centrale poort in een gebied risicovol is. De goede voorwaarden creëren is beter.

Uitgangspunt voor de keuze voor Voorduin is het historisch militair programma gekoppeld aan de omliggende natuur. Op zich lijkt ons de keuze voor het historisch militair programma te dun voor een centrale poort. Door de rondom liggende natuur van duinen, strand en Noordzee aan het programma toe te voegen stijgen de kansen. Toevoeging van de archeologie en paleontologie (Wolharige mammoet en -neushoorn) versterkt de draagkracht verder. Denk ook aan samenwerking met de Natuurhistorisch Museum Rotterdam. De vraag is of koppeling aan Ingenieurskunst deze poort hier versterkt.

Dit laatste brengt er toe te kijken naar het koppelen van een netwerk van al bestaande of nieuwe centra aan de centrale poort in Voorduin. Bureau Buiten doet dat in de vorm van 'routes'. Naar Vinetaduin, naar Bonnenpolder, naar Maeslantkering en naar Landtong Rozenburg en Futureland Maasvlakte. Een goed uitgangspunt. Echter de zwakke plek is dat het uitgaat van de theorie van de start van de routes vanuit de centrale poort. Dat is een dwingend concept dat op die manier niet zal werken. Het uitgangspunt van een centraal gelegen poort (is beter dan centrale poort) kan geen kwaad. Het van daaruit projecteren van routes kan wel een aanbod vormen van de centraal gelegen poort, maar levert op zich geen extra draagkracht voor die centraal gelegen poort. Die draagkracht moet zitten in de aantrekkingskracht van de andere centra. Niet de beeldspraak dus van de spin in het web, maar die van de school vissen, die elkaar beschermen en versterken. Op den duur is niet uitgesloten dat Voorduin een centrale poort wordt, maar om dat als (theoretisch) uitgangspunt te nemen gaat in negen van de tien keer mis.

De benadering van het TROP sluit beter aan bij de bestaande centra. TROP hanteert vier actielijnen: Badplaats, Natuur en Landschap, Militaire geschiedenis en Ingenieurskunst. Ik ben recent betrokken bij twee soortgelijke ondernemingen. Een is een Poort in Schipluiden en de ander is de ontwikkeling van de badplaats Argelès-sur-Mer in de Franse Pyreneeën aan de Middellandse Zee. Zie bijlagen. Na de eerdere mislukking van de poort op de Tramkade in Midden-Delfland is nu gekozen voor een praktisch uitgangspunt: hoe versterken we de natuur en de centra die er al zijn en hoe leggen we onderlinge verbanden. De aanpak in le Guide d'Argelès-sur-Mer lijkt op die van het TROP. Gekozen is voor vier Caps: Cap Nature, Cap Montagne, Cap Catalan en Cap Méditerranée. Cap Nature en Cap Montagne komen overeen met Actielijn Natuur en Landschap. Cap Méditerranée komt overeen met Actielijn Badplaats/Strand/Waterweg en Cap Catalan komt overeen met de Actielijn Militaire Geschiedenis en Actielijn Ingenieurskunst zij het dan dat in de Cap Catalan ook de trots op de lokale geschiedenis van de Roussillon terugkomt. Men is hier niet Frans,

maar Catalaans. Overgezet naar Hoek van Holland betekent dit dat de poort niet alleen gericht moet zijn op het aantrekken van meer bezoekers van buiten, maar ook op het versterken van de lokale identiteit met speciale aandacht voor de lokale geschiedenis. Men is hier niet Rotterdams, maar Hoeks. Dat is misschien even slikken voor de subsidiegever, maar het steunen van de Hoekse identiteit betaalt zichzelf terug in dit programma. Laat het een Hoeks project zijn.

Aansluiten bij de bestaande centra betekent dat de hele school vissen in het programma betrokken moet worden. De Actielijnen volgend zijn dit:

1. Militaire Geschiedenis en Natuur

Locatie: Voorduin. De verhalen gaan over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Neem daarin naast de Hoekse bunkercomplexen (Voorduin en Bonnenpolder) ook die van het Staelduinse Bos en de Maasdijk mee. Vertel en laat zien het verhaal van de Maasmonding, de duinen (het ontstaan van het Voorduin zelf als haakduin, het haakduin van het Staelduinse Bos, van de Bonnenpolder tot en met de Oranjeplassen bij Maassluis), het Vinetaduin en de Van Dixhoorndriehoek als onderdelen van de Kapittelduinen en de Noordzee (documentaire De Wilde Noordzee, optreden prof. dr. Freek Vonk), de wolharige mammoeten en de wolharige neushoorn. Doe dat samen met het Natuurhistorisch en Naturalis. Betrek ook het door de KNNV Natuurlijk Westland nog op te richten Natuurcentrum Zandmotor Monster er bij.

Hier moet ook ruimte komen voor de Hoekse geschiedenis als dorp en vestigingslocatie in noodwoningen van arbeiders en ingenieurs van Rijkswaterstaat. Het ontstaan van het dorp in de relatie met de Maasmonding en de Noordzee met de link naar de Ingenieurskunst. Het graven van de Nieuwe Waterweg. Het verdwijnen van vogeleiland De Beer. Het verhaal van de Maasvlakte. De annexatie als onderdeel van 's Gravenzande door Rotterdam in 1914.

2. Badplaats en natuur

Het strand vormt samen met de rijke natuur nu al de sterkste magneet. Voor de poort in het Voorduin is het belangrijk om de verbinding te maken met de al bestaande centra op het strand: de strandtenthouders. Hoe ontwikkel je het programma van de vierseizoenenbadplaats? Voor wat betreft de natuur is er een rijk programma aan excursies workshops en tentoonstellingen te ontwikkelen door de in de NPHD samenwerkende natuurorganisaties KNNV, Zuid-Hollands Landschap, Duinbehoud en Natuurmonumenten. Dat kan vanuit alle betrokken centra: Poort Voorduin, Metrostation, de jaarrond strandtenten, Natuurcentrum Bonnenpolder, Natuurcentrum Oranjeheuvel, het Keringshuis en het Bezoekerscentrum d'Oude Koestel.

3. Ingenieurskunst en natuur

De Hoek is ontstaan als ingenieurskunstwerk bij de aanleg van de Nieuwe Waterweg. Onverbrekkelijk verbonden met de haven van 11 Rotterdam en de Maasvlakte. De geschiedenis van die kunstwerken en de nieuwe ontwikkelingen rond de aanleg van windparken op de Noordzee, de aanlanding van de kabels, de plannen voor Zonnepark Oranjeheuvel en een Batterijpark, de (nieuwe) windmolens langs de Nieuwe Waterweg, de zeespiegelstijging en klimaatverandering, de verzilting van de Nieuwe Waterweg kan hier verteld worden. Dat kan in het al bestaande Keringshuis van de Maeslantkering en het het nieuw te ontwikkelen Natuur- en energiecentrum Oranjeheuvel. Zie figuur 1. Het

Figuur 1 Uitsnede plankaart Bestemmingsplan Oranjebonnen. De Oranjeheuvel is het licht-groene blok in het midden. Daar is een educatief natuur- en energiecentrum geprojecteerd

huidige slibdepot Oranjeheuvel wordt een zonne-energiepark van circa 24 hectare en 5 hectare natuur met educatief centrum.

4. Natuur en landschap

Bureau Buiten onderstreept noodzakelijke investeringen in natuur en landschap, neemt de aanwezige natuur als antropocentrisch gegeven en besteedt er verder geen aandacht aan. Het TROP spreekt wel van een balans tussen mens en natuur en zegt hierover:

- a) Meer balans tussen behoud en ontwikkeling natuur en gebruik voor recreatie
- b) Betere verbindingen tussen natuurgebieden waardoor aantrekkelijkheid recreatie wordt vergroot maar ook ecologische verbindingzones tot stand komen
- c) Meer de kwaliteiten van het landschap zichtbaar maken en benutten.”

Bijna alle natuurgebieden in Hoek van Holland en het Staelduinse Bos in het Westland worden wel genoemd in beide rapporten. Wat ontbreekt zijn De Pier (belangrijk, maar onderschat natuureservaat met zijn harde substraat), de Oranjeplassen van ZHL, de vispaaiplaats van Hoogheemraadschap van Delfland aan de Polderhaakweg, de plannen voor de invulling van het Zonnepark Oranjeheuvel met o.a. 5 hectare natuur. TROP verwijst wel naar de noodzaak van ecologische verbindingzones tussen de natuurgebieden, maar zonder de bestaande en de nieuwe zones in kaart te brengen.

Sterk punt in het TROP is de aandacht die gevraagd wordt voor het bestaande beheer. Waar wij dan weer aan toevoegen de opmerking dat niet alleen aandacht nodig is voor het beheer van de natuurlocaties door de gemeente, maar evenzeer voor het beheer van de stadsnatuur of beter gezegd dorpsnatuur van de Hoek.

Wat verder dan logischerwijze ook ontbreekt is een integraal overzicht van de iconsoorten en natuurdoeltypen van Hoek van Holland. Uiteraard is wel inzicht in de soorten en habitats die voorkomen in de Natura2000-gebieden. Die worden verplicht gemonitord. Maar de onderlinge relaties en waar en waarom en met welk beheer de oude en nieuwe ecozones moeten worden ingericht en beheerd ontbreekt. Omdat natuur en landschap in elk van de Actielijnen zo'n belangrijk onderdeel is, is dlt integraal overzicht voorwaardelijk voor het succes van het programma.

Ons voorstel is om de KNNV opdracht te geven dat integrale overzicht met een daaruit voortvloeiend programma conform de TROP abc-eisen op te stellen.

Losse opmerkingen:

1, De Maasdijk

De Maasdijk is voor het hele achterland de entreepoort voor Hoek van Holland. De dijk is tevens voor de natuur een belangrijke verbinding, heeft bunkercomplexen en behoort tot de alleroudste ingenieurskunstwerken.

2. Aanlegsteiger

Kijk of er een aanlegsteiger aan het Voorduin kan worden gelegd voor zowel spannende als educatieve rondvaarten.

3. De Pier

Rijkswaterstaat heeft de Pier gesloten, maar deze moet ogenblikkelijk weer open onder vermelding van het eigen risico van bezoekers. De Pier zorgt voor een geweldige beleving van de kracht van de Noordzee. Het avontuurlijke en natuurlijke karakter van de Pier moet juist intensiever benut worden. Dat kan door excursies vanuit de Poort etc., maar waarom niet op de Pier een glazen kooi gebouwd waar bezoekers een storm kunnen meemaken. Ticketverkoop vanuit de Poort!. De Pier is een belangrijk, maar onderschat natuureservaat met zijn harde substraat. Richt de Pier hier verder op in en versterk de natuurbeleving van de Pier

Auteur: Huub van 't Hart

Bijlagen:

- Poort Schipluiden, concrete voorstellen, Ben Kuipers, mei 2025
- Le Guide d'Argelès-sur-Mer, mei 2025.